

УДК 947.6. “1944–1947”

АНТЫСАВЕЦКІЯ ЎЛЁТКІ Ў ЗАХОДНІХ АБЛАСЦЯХ БССР У 1944–1947 ГГ.

Рыбак Н. А.

УА «Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт»
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

У пасляваенны час тэрыторыя заходніх абласцей БССР працягвала заставацца арэнай дзейнасці шырокага антысавецкага падполля. Яно было прадстаўлена рознымі нацыянальнымі сіламі: польскай Арміяй Краёвай (АК), якая змагалася за аднаўленне Польшы ў межах да 1939 г., Украінскай паўстанніцкай арміі (УПА), якая разглядала тэрыторыю беларускага Палесся як частку Украіны, літоўскай арганізацыяй Вяроўны камітэт вызвалення Літвы (ВЛК), якая дзейнічала ў паўночна-заходніх раёнах БССР, а таксама шэрагам беларускіх партый і арганізацый – Саюз беларускай моладзі (СБМ), Саюз барацьбы супраць бальшавізму (СБСБ), Беларуская Незалежніцкая Партыя (БНП). У пасляваенны час узніклі новыя антысавецкія арганізацыі – Саюз вызвалення Беларусі (СВБ), Саюз беларускіх патрыётаў (СБП), “*Чайка*” і інш.

Нягледзячы на рознасць праграмных дакументаў, мэтаў дзейнасці ўсе гэтыя структуры аб’ядноўваў антысавецкізм. Формы і метады барацьбы былі ў асноўным аднолькавымі: тэрор супраць прадстаўнікоў савецкай улады і мясцовага актыву, разведвальная дзейнасць, сабатаж мерапрыемстваў савецкай улады, а таксама агітацыя і прапаганда. Апошняй адводзілася значная ўвага. Так, у структуры АК існавала Бюро інфармацыі і прапаганды (БІП), якое ажыццяўляла кіраўніцтва палітычнай прапагандысцкай работай. Асноўнай формай прапаганды з’яўлялася распаўсюджванне канспіратыўнага друку. У гады нямецка-фашысцкай акупацыі антысавецкае падполле мела сваі друкарні, дзе выдаваліся газеты, часопісы, брашюры. Пасля вызвалення тэрыторыі Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў агітацыйна-прапагандысцкая работа актывізавалася. Так, па злучэнню “Поўдзень” Навагрудзкай акругі АК быў выданы загад №2 ад 18.05.44 г. згодна з якім неабходна было забяспечыць перыядычнымі выданнямі не толькі баявыя атрады, але і мірнае насельніцтва. З гэтай мэтай была пашырана структура аддзелаў прапаганды, якія павінны былі мець загадчыка грамадскай прапаганды, афіцэра ваеннай прапаганды, рэфэрэнта інфармацыі і рэфэрэнта прапаганды. Па загаду кожная кампанія павінна была мець

друкаваныя машынкi для размножвання матэрыялаў прапанды [1, с. 2931, а. 349].

Аднак, большасць друкарняў, якія існавалі ў Заходняй Беларусі былі ліквідаваны савецкамі спецслужбамі да 1945 г., што значна ўскладніла выданне агітацыйна-прапагандысцкіх матэрыялаў. Адным з апошніх выданняў была газета “Ведомосці”, якая выдавалася тыражом 250-270 экзэмпляраў 10 абводам Беластоцкай акругі АК. Па інфармацыі НКУС БССР друкарня знаходзілася у Гародні, аднак выяўлена яна так і не была [2, ф.38, воп.1, спр.19, а. 27-27 зв.]. Пасля ліквідацыі друкарняў вялікая ўвага пачала надавалася вуснай агітацыі і распаўсюджванню ўлётка. Менавіта ўлёткі сталі галоўным відам інфармацыйна-прапагандысцкіх выданняў. Яны адрозніваліся невялікім аб’ёмам, кароткім, змацыйным і даступным тэкстам. Галоўным недахопам улётка з’яўляліся значныя страты на тыражаванне і адсутнасць тэхнічных сродкаў распаўсюджвання. Таму ў асноўным яны друкаваліся на машынцы ці пісаліся ўручную. Расклеіваліся ўлёткі ў найбольш шматлюдных месцах на жылых дамах, тэлеграфных слупах, школах, грамадскіх будынках.

Улёткі можна ўмоўна падзяліць на некалькі відаў: інфармацыйныя, улёткі-дакументы, улёткі-заклікі. У дадзенай публікацыі прадстаўлены два віды ўлётка, якія належалі антысавецкаму падполлю. Першы – інфармацыйныя ўлёткі. Яны даносілі да чытача адпаведныя звесткі пра якія-небудзь падзеі, дзейнасць канкрэтных асобаў, сітуацыю ў рэгіёне. Другі від – улёткі-заклікі. Яны мелі невялікі фармат і аб’ём і заклікалі чытача да якіх-небудзь канкрэтных дзеянняў. Усе яны належалі разнастайным антысавецкім арганізацыям. Нягледзячы на розныя мэты дзейнасці антысавецкага падполля, змест улётка быў амаль аднолькавы. У іх заклікалі да сабатажу мерапрыемстваў савецкай улады: байкатаваць мабілізацыю ў Чырвоную Армію, дзяржпастаўкі, выбары ў Вярхоўны Савет СССР і БССР, калектывізацыю. Польскае падполле заклікала байкатаваць рэпатрыяцыю, не прызнаваць польскі часовы ўрад і г.д.

Сілавые структуры рэспублікі жорстка адсочвалі ўсе з’яўішыся ўлёткі, аб чым адразу складаліся рапартаў ў вышэйстаячыя інстанцыі. Аўтараў спрабавалі знайсці з дапамогай спецыяльна падрыхтаваных сабак, аднак у большасці выпадкаў безвынікова.

Улётка “*Палякі!*” ад 02.11.1944 г. належала акаўскаму падполлю і была адрасавана польскаму насельніцтву заходніх абласцей БССР. Арыгінал яе быў надрукаваны па-польску, што выклікала шэраг памылак пры перакладзе яе на рускую мову і стварэння копіі

супрацоўнікамі УДБ па Гродзенскай вобласці. Улётка заклікала да сабатажу мерапрыемстваў савецкай улады [1, спр.2749, а. 135].

Актывізацыя агітацыйна-прапагандыскай работы антысавецкага падполля назіралася перад выбарамі ў Вярхоўныя Саветы СССР (1946 г.) і БССР (1947 г.). Прыкладам з'яўляюцца ўлёткі беларускага і польскага падполля ў якіх агітавалася байкатаваць выбары, калектывізацыю і іншыя мерапрыемствы савецкай улады. Адна са згаданых улётак была знята 23 студзеня 1946 г. ў лесе на шашы паміж вёскамі Збляны і Беліцы Лідскага раёна Гродзенскай вобласці. У канцы аўтар падпісаўся ад імя "органа Белор. Объед. Нац. (С-Ф)". Што гэта за арганізацыя і ці існавала яна ўвогуле нам не вядома. Две другія ўлёткі навогул не падпісаны. Аўтары звяртаюцца выключна да беларускага народу, але на расійскай мове, толькі аднойчы выкарыстана беларускае слова "надрукуй". Аналіз распаўсюджаных улётак дазваляе зрабіць выснову, што напісаны яны адным ці некалькімі асобамі, маюць стылістычныя і граматычныя памылкі. Хучэй за ўсё аўтар(ы) належаць да сялянскага саслоў'я, паколькі іх хвалюе аграрнае пытанне. Агульны змест усіх трох улётак аднолькавы: *"байкатуйце выбары і зямля застанецца вашай"* [3, ф.1, воп.1, спр.72, а.7].

Байкатаваць выбары ў Вярхоўны Савет БССР агітавала таксама польскае падполле. 1 і 2 лютага 1947 г. памежнікі 16 пагранатрада БА знялі на тэрыторыі Сапацкінскага раёна Гродзенскай вобласці ўлёткі на польскай мове. Яны былі распаўсюджаны ў вёсках Галынка, Галавенчыцы, Баляненты і мястэчка Сапоцкін. Улёткі маюць аднолькавы змест і заклікаюць ігнараваць выбары [3, ф.1, воп.1, спр.77, а.292].

Незадаволенасць калектывізацыяй знайшла адлюстраванне ва ўлётках украінскага падполля. Так, у красавіку 1947 г. у в. Дзеткавічы Антопальскага раёна Брэсцкай вобласці былі знойдзены ўлёткі з пагрозай *"... если до 1 мая не разбросите колхоз, то спалим всю деревню"* [4, ф.1, воп.4, спр.99, а.5].

Такім чынам, сярод розных форм і метадаў барацьбы антысавецкага падполля асабліва ўвага надавалася агітацыйнай і інфармацыйна-прапагандыскай рабоце сярод мясцовага насельніцтва, значная роля ў якой адводзілася газетам і ўлёткам.

ЛІТАРАТУРА

1. Архіў КДБ па Гродзенскай вобласці.
2. Архіў УУС Гродзенскага аблвыканкама.
3. Дзяржаўны архіў грамадскіх аб'яднанняў Гродзенскай вобласці.
4. Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці.